

Ks. dr hab. em. prof. UAM Bernard Kołodziej TChr
Ul. Panny Marii 4
61-108 Poznań
Tel. kom. 606-515-616
e-mail: bkolodziej@tchr.org

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

Ks. mgr lic. Edmund Druz SChr

Działalność ewangelizacyjna Polskiej Misji Katolickiej w Akwizgranie Studium misjologiczno - pastoralne.

Pisanej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie - pod kierunkiem ks. prof. ucz. dr. hab. Tomasza Szyszki SVD w Katedrze Misjologii.

Wstęp:

Od X wieku, początków państwowości polskiej, zachodnie dzielnice Polski: Śląsk, Wielkopolska i Pomorze graniczyły na bezpośrednio z państwem niemieckim. Na przestrzeni wieków istniało wzajemne przenikanie społeczne i kulturowe.

Na dzieje Śląska wielki wpływ miał pokój polsko-czeski zawarty w 1348 roku, przez cesarza Karola Luksemburczyka z królem Kazimierzem Wielkim, który zrezygnował z praw do Śląska, pozostającego jednak nadal w dynastii książąt piastowskich.

Po rozbiorach Polski, zachodnia i północna część Polski znalazła się pod panowaniem Prus. Po Kongresie Wiedeńskim, zachodnie kresy Polski: Wielkopolska, Śląsk i Pomorze pozostały nadal pod panowaniem państwa niemieckiego.

Duszpasterstwo polskie i polonijne w Niemczech sięga swymi początkami XIX w., kiedy to po rozbiorach Polski, część naszych Rodaków, zwłaszcza po przegranych powstaniach narodowych, a później szukając miejsc pracy, znajdowała tam również miejsce swojego osiedlenia.

Polska opieka duszpasterska wymagała jej powiększenia z chwilą, gdy Polacy zaczęli osiedlać się w okręgach z przewagą ludności protestanckiej oraz gdy wzrosła polska emigracja sezonowa. Jedną z prób rozwiązania tego problemu było wprowadzenie obowiązkowej nauki języka polskiego we wrocławskim Wyższym Seminarium Duchownym. W tamtejszym seminarium duchownym studiowało również wielu polskich kleryków

pochodzących z Górnego Śląska. Po otrzymaniu święceń kapłańskich, księża wysyłani na placówki duszpasterskie w rozległej diecezji wrocławskiej, spotykali się Polakami osiadłymi i pracującymi w Rzeszy i mogli im służyć pomocą duszpasterską w ojczystym języku.

Również polscy księża z Wielkopolski, diecezji gnieźnieńskiej i poznańskiej wyjeżdżali z posługą duszpasterską do większych skupisk polskich w Niemczech.

Niemieccy biskupi, popierali w swoich diecezjach duszpasterzy niemieckich znających język polski. Chcąc zwiększyć ilość tych księży, język polski wprowadzono nawet do seminariów duchownych w Münster i Paderborn. Wskutek takiej polityki, mimo wyjazdu polskich księży, prawie każda parafia niemiecka, w której mieszkali Polacy posiadała księdza mówiącego choć trochę po polsku. Według późniejszej opinii konsulatu RP, opieka duszpasterska nad Polakami w Westfalii i Nadrenii, choć wykazywała braki - to jednak do 1918 r. była na ogół wystarczająca.

Po pierwszej wojnie światowej, wielu Polaków powróciło do odrodzonej Polski lub wyjechało do innych krajów. W Niemczech nastąpiło stopniowe ograniczanie polskiego duszpasterstwa, przez co w niektórych okręgach brakowało polskiego duszpasterza.

Brak polskich duszpasterzy dotyczył nie tylko Niemiec, ale wszystkich skupisk polskich rozrzuconych po całym świecie. Chcąc temu zaradzić, Prymas Polski, kard. August Hlond w 1932 roku założył nowe zgromadzenie zakonne, Towarzystwo Chrystusowe dla Wychodźców (dziś: dla Polonii Zagranicznej), którego głównym celem zewnętrznym jest opieka duszpasterska i kulturowa polskim emigrantom.

Polska opieka duszpasterska w Niemczech zmieniła się po dojściu Hitlera do władzy i rozpętanu II wojny światowej. Najpierw nastąpiło ograniczanie działalności polskiego duszpasterstwa, a potem fizyczna jego eksterminacja.

Włączenie się chrystusowców w duszpasterstwo Polaków w Niemczech nastąpiło już w czasie trwania II wojny światowej. Polacy wywiezieni na roboty do Niemiec pozbawieni byli tam opieki duszpasterskiej. Chcąc temu zaradzić, abp krakowski Adam S. Sapieha polecił przełożonemu chrystusowców, ks. Ignacemu Posadzemu zorganizowanie w Rzeszy duszpasterstwa konspiracyjnego. Polegało ono na dobrowolnym zgłaszaniu się księży na wyjazd do Rzeszy na roboty przymusowe. W podrobionych dokumentach (kenkarcie) zdjęcie i wszystkie dane były prawdziwe oprócz zawodu. Do tej pracy wyjechało kilku księży diecezjalnych i zakonnych. Z Towarzystwa Chrystusowego wyjechało czterech księży: Zbigniew Delimat, Stanisław Malec, Władysław Przybylski i Antoni Rauer.

Po zakończeniu II wojny światowej, na terenie byłej Rzeszy Niemieckiej, podzielonej na cztery strefy okupacyjne pozostało ponad 2 mln Polaków uwolnionych z więzień, obozów koncentracyjnych i jenieckich oraz z obozów pracy.

Dla lepszego zorganizowania opieki duszpasterskiej w Niemczech, na prośbę Prymasa Polski, kard. Augusta Hlonda, papież Pius XII mianował 5 czerwca 1945 roku bpa Józefa Gawlinę ordynariuszem dla Polaków w Niemczech. Odtąd księża od niego otrzymywali nominacje i jurysdykcję. Zorganizowano Kurię Biskupią dla Polaków, a administrację dopasowano do stref okupacyjnych. Pierwszym wikariuszem generalnym został ks. kan. Franciszek Jedwabski, a po jego wyjeździe ks. Edward Lubowiecki, który urząd ten pełnił aż do śmierci w 1975 r. Po jego śmierci, w miejsce diecezji personalnej dla Polaków w Niemczech, w myśl dekretów Soboru II Watykańskiego, powstała Polska Misja Katolicka (PMK) w Niemczech, której pierwszym rektorem został ks. Stefan Leciejewski, mianowany przez Prymasa Polski, kard. Stefana Wyszyńskiego.

Księża chrystusowcy uwolnieni z obozów koncentracyjnych, pracy przymusowej i obozów jenieckich: Stanisław Grabowski, Zbigniew Delimat, Florian Kaszubowski, Czesław Kiek, Jan Kubica, Stanisław Malec, Józef Okos, Władysław Przybylski i Edward Wowra włączyli się w duszpasterstwo Polaków w obozach dla przesiedleńców. Podobnie włączyli się bracia zakonni: Jan Sklarek, Bolesław Kowalczyk i Piotr Szafranek. Praca duszpasterska w obozach zbliżona była do normalnej działalności parafialnej, z katechizacją, nauką religii i udzielaniem sakramentów świętych. Dodatkową pracą dla tych kapelanów były obowiązki prefektów w gimnazjach i na kursach kształcących. Polacy przebywający w obozach przesiedleńczych często zmieniali miejsce pobytu, a następnie wyjeżdżali do kraju lub na dalszą emigrację do krajów zachodnich. Prowadziło to do stopniowej likwidacji obozów przesiedleńców, jak również do wyjazdu kapelanów.

W Niemczech pozostało jedynie kilku chrystusowców, księża: Czesław Kiek, Jan Kubica, Józef Okos i Wiktor Mrozowski. Po reaktywowaniu Związku Polaków w Niemczech, skupiającym głównie tzw. starą emigrację z Westfalii, prezes zwrócił się w marcu 1946 r. do ks. Józefa Okosa z prośbą o objęcie tam duszpasterstwa. Po otrzymaniu nominacji Kurii Biskupiej dla Polaków we wrześniu 1946 r. przystąpił do pracy. Staraniem ks. Okosa przywrócono w kościołach niemieckich polskie nabożeństwa na wzór istniejących przed wojną. Dzięki działalności duszpasterskiej polskich księży, stopniowo następowała integracja starej emigracji z nową. Polacy sięgali do starych haseł z emigracji westfalskiej „Wiara ojców naszych jest wiara naszych dzieci” oraz „Polak Polakowi bratem”. Z ich inicjatywy zorganizowano w 1947 r. pierwszą po wojnie pielgrzymkę Polaków do Neviges, która odtąd na stałe weszła do duchowości mieszkających tam Polaków. W 1948 r. zorganizowano w Neviges specjalne nabożeństwo poświęcenia się Najświętszemu Sercu Jezusa, a kard. A. Hlond, Prymas Polski przysłał specjalny list skierowany do emigracji niemieckiej.

Później były wielkie trudności z wyjazdem księży z Polski do zagranicznej pracy duszpasterskiej, a kolejni księża przybywali do Niemiec dopiero po 1959 r.,

Od 1971 r. chrystusowcy objęli tzw. duszpasterstwo dojazdowe w Niemieckiej Republice Demokratycznej (NRD) wśród pracujących tam polskich robotników.

Zwiększająca się ilość księży oraz placówek duszpasterskich w Niemczech była przyczyną, iż 2 lutego 1978 r. ks. Czesław Kamiński, ówczesny przełożony generalny Towarzystwa Chrystusowego, kanonicznie erygował prowincję zakonną pod wezwaniem św. Józefa obejmującą Republikę Federalną Niemiec, Holandię i Włochy.

W Aachen (Akwizgran) duszpasterstwo polskie prowadzone było po zakończeniu II wojny światowej, pracowali tam też chrystusowcy. 2 lipca 1987 roku bp Klaus Hammerle ustanowił w Aachen (Akwizgran) Polską Misję Katolicką pw. św. Wojciecha. Pierwszym proboszczem został mianowany ks. Romuald Greh TChr, a od 1993 roku proboszczem został ks. Edmund Druz TChr, który pracował tam przez dziewięć lat. Parafia ta obsługiwała trzy miejscowości: Krefeld, Hückelhoven, Mönchengladbach i Grefrath. W parafii, obok Rady Parafialnej istnieje wiele jeszcze grup duszpasterskich oraz wydawany jest bogaty w treści kwartalnik: Informator Akwizgrański „Przekazy Akwizgrański” oraz dwa razy w roku biuletyn parafialne.

Autor tej rozprawy doktorskiej, chrystusowiec ks. Edmund Druz, który przyjął w Poznaniu święcenia kapłańskie w 1983 roku. W rok później, po rocznej pracy duszpasterskiej na Pomorzu Zachodnim, 24 sierpnia 1984 roku wyjechał do polonijnej pracy duszpasterskiej w Niemczech. Po przyjeździe, miał okazję poznać wszystkie elementy życia polskiej

wspólnot katolickich w Niemczech oraz duszpasterstwa emigracyjnego, pracując w polskich skupiskach w Düsseldorfie, Essen, Wupertalu i Leverkusen. Efektem jego pracy i zainteresowania duszpasterstwem polonijnym w Niemczech, a szczególnie w Akwizgranie, jest przedłożona rozprawa doktorska.

Przedmiot i tytuł rozprawy

Głównym przedmiotem zainteresowania Autora rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Edmunda Druza TChr. pt. **Działalność ewangelizacyjna Polskiej Misji Katolickiej w Akwizgranie, Studium misjologiczno – pastoralne, ss. 307.**

Z godnie z tytułem rozprawy Autor podejmuje refleksję na temat działalności ewangelizacyjnej w PMK w Akwizgranie, opierając się na źródłach historycznych, artykułów zamieszczanych w kwartalniku „Przekazy Akwizgrańskie”, który został założony w rok po przebyciu ks. Druza do Akwizgranu oraz autopsji.

Bibliografia i metoda pracy

Autor rozprawy doktorskiej zebraną obfitą bibliografią (42 ss.) podzielił na dwa zasadnicze działy:

I. Źródła:

1. Podstawowe:
 - „Przekazy Akwizgrańskie” (PA) zawierający artykuły z lat 1994 – 2019. ss. 9.
2. Teologiczne:
 - 2.1. Dokumenty soborowe, s. 2.
 - 2.2. Nauczanie papieskie:
 - 2.2.1. Nauczanie Jana Pawła II, ss. 9.
 - 2.2.2. Nauczanie innych papieży, ss. 1
 - 2.3. Dokumenty Stolicy Apostolskiej, ss.1.
 - 2.4. Dokumenty Kościoła w Polsce, ss. 2.

Uwaga krytyczna: Autor pomylił się w numeracji dokumentów powtarzając dwa razy 2,2.

II. Literatura przedmiotu.

Autor zebrał bardzo obfitą literaturę opracowywanego przedmiotu, którą uszeregował alfabetycznie na 22 ss. Cytowane są opracowania, artykuły zawarte w opracowania zbiorowych oraz artykuły zawarte w czasopismach, encyklopediach i słownikach. Autor zamieszcza również artykuły zawarte w opracowaniach obcojęzycznych.

Uwaga krytyczna: Autor w literaturze przedmiotu zamieszcza wiele artykułów z prasy i czasopism. Czy nie byłoby bardziej czytelne, gdyby Autor wyodrębnił w literaturze przedmiotu tylko same tytuły czasopism polsko- i

obco- języcznych, a tytuły artykułów oraz autorów zamieścić tylko w przypisach?

III. Strony internetowe.

Strony z których korzystał Autor zajmują 22 pozycje.

Podsumowanie bibliografii i metody pracy:

Mimo tych zamieszczonych powyżej uwag krytycznych oraz dyskusyjnych, należy podkreślić przeprowadzoną wnikliwą kwerendę w poszukiwaniu materiałów do pisania tej pracy. Cennym źródłem informacji o działalności jest dobrze redagowany parafialny kwartalnik „Przekazy Akwizgrańskie”. Zawsze można jeszcze znaleźć pewną ilość opracowań i źródeł dotyczących problemu duszpasterstwa polonijnego. Nowe źródła, a zwłaszcza zachowane pamiętniki i wspomnienia parafian można wykorzystać w pisaniu artykułów naukowych i popularnonaukowych do różnych czasopism oraz w prowadzeniu wykładów czy prelekcji.

Autor we wstępie wprawdzie tego nie podkreśla, ale rozprawa została opracowana metodą historyczną oraz analityczno-syntetyczną.

Układ i konstrukcja pracy

Konstrukcja tej pracy oraz jej układ odpowiada zamierzonym przez Autora celom, aby odpowiedzieć na postawione przez siebie zadanie, jakim jest zaprezentowanie działalności ewangelizacyjnej Polskiej Misji Katolickiej w Akwizgranie.

Praca zawiera następujące części składowe:

Karta tytułowa.

Spis treści. s. 2-3.

Wykaz skrótów. s. 4-6.

Wstęp. s. 7-16.

Pięć rozdziałów. s. 17-251.

Zakończenie. s. 252-255.

Bibliografia. s. 256-298.

Wykaz tabel. s. 299-301.

Aneks – zawierający kwestionariusz do badań ankietowych.

Uwagi krytyczne:

Uważam, że dobrze byłyby przy przygotowaniu pracy do druku:

a/ zamieścić krótkie streszczenie w języku niemieckim

b/ zamieścić mapkę terenu parafii, kilka fotografii: kościoła i innych obiektów sakralnych

c/ zdjęcie strony tytułowej kilku czasopism „Przekazy Akwizgrańskie”

Analiza rozdziałów pracy:

Zebrany i opracowanym materiał źródłowy oraz opracowania tematu został podzielony na pięć rozdziałów.

W pierwszym rozdziale zatytułowanym: *Podstawy działalności ewangelizacyjnej w Polskiej Misji Katolickiej w Akwizgranie*, Autor, po wstępie przedstawił problem w trzech paragrafach prezentujących: *Migracja Polaków do Niemiec; Polska Misja Katolicka w Niemczech*; oraz: *Charakterystyka działalności Polskiej Misji Katolickiej w Akwizgranie*. Na końcu zawarta jest rekapitulacja całości pierwszego rozdziału.

Rozdział drugi, zatytułowany: *Uwarunkowania działalności Polskiej Misji Katolickiej w Akwizgranie*, po krótkim wprowadzeniu zawiera również trzy paragrafy: *Położenie Akwizgranu i uzdrowiskowy charakter miejscowości; Historia i współczesność Akwizgranu*; oraz: *Rola Kwartalnika „Przekazy” w Polskiej Misji Katolickiej w Akwizgranie*. Rozdział zwraca krótkie posumowanie.

Bardzo dobry ten trzeci paragraf rozdziału, zawierający omówienie przeprowadzonej ankiety, odzwierciedlonej w 31 tabelach!

Rozdział trzeci, zatytułowany: *Podmiotowy wymiar ewangelizacji w Polskiej Misji Katolickiej w Akwizgranie*, po dłuższym wstępie zawiera trzy paragrafy: *Duszpasterze w służbie ewangelizacji; Aktywność członków parafialnego „Klubu Seniora*; oraz: *Formacja ewangelizacyjna dzieci i młodzieży*. Rozdział zawiera dłuższe podsumowanie.

Czwarty rozdział, zatytułowany: *Kult religijny i aktywność społeczno-kulturalna* zawiera po wstępie trzy paragrafy: *Kult skupiony na Osobie Chrystusa; Kult Matki Bożej i pielgrzymki do sanktuariów*; oraz: *Powszechne powołanie do świętości i kult świętych*. Paragrafy zakończone są krótkim podsumowaniem.

Piąty rozdział, zatytułowany: *Historia i kultura w funkcji ewangelizacyjne*, zawiera tylko dwa paragrafy, poprzedzone wstępem: *Ewangelizacyjny wymiar historii*, zakończony krótkim podsumowaniem oraz drugi: *Rola kultury w budowaniu tożsamości osobistej i narodowej*, zakończony również podsumowaniem.

W zakończeniu tej pracy Autor, słusznie podkreśla iż rozprawa została poświęcone zbadaniu działalności ewangelizacyjnej Polskiej Misji Katolickiej w Akwizgranie. Podkreśla opiekę, jaką polscy migranci mieli w polskich duszpasterzach, ale również fakt, że otrzymywali wiedzę na temat swego nowego pobytu w języku polskim, jaka zamieszczana była wraz z ogłoszeniami w artykułach drukowanych w periodyku „Przekazy Akwizgrańskie”.

Autor podjął się próby systematycznego opracowania tej malej części wspólnoty polonijnej w Niemczech, jaka jest Polska Misja Katolicka w Akwizgranie.

Konkludując:

Zebrany i opracowany materiał źródłowy oraz konstrukcja rozprawy jest poprawna, a rozdziały i paragrafy wyczerpują zasadniczy problem postawiony w tytule rozprawy doktorskiej.

Wnioski wypływające z tej rozprawy doktorskiej, przeprowadzona kwerenda i zebrany materiał może i powinien stanowić postawę do prowadzenia dalszych szczegółowych badań naukowych nad skupiskami polskimi i polonijnymi rozproszonymi po wszystkich ładach świata.

Analiza treści i wnioski krytyczne

Zebrany materiał źródłowy i treść rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Edmunda Druza TChr są adekwatne do tytułu pracy oraz do tematów podejmowanych w kolejnych rozdziałów, a także poszczególnych paragrafów zamieszczonych w rozdziałach.

Autor dobrze posługuje się techniką pisania pracy naukowej, dotyczy to konstrukcji pracy oraz do stosowania przypisów.

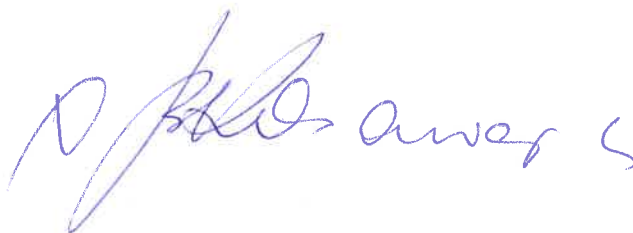
Z treści pracy wynika, że zbieranie materiałów źródłowych, ich opracowywanie, a później pisanie samej pracy stanowi o wielkim zaangażowaniu się Autora w polonijnej pracy duszpasterskiej.

Uwagi krytyczne zostały przedstawione powyżej przy omawianiu poszczególnych fragmentów pracy. Dotyczy to także i do krytycznych propozycji do wykorzystania przy przygotowywaniu rozprawy do druku.

Praca ta jest rzetelnym opracowaniem i przedstawieniem problemu jakim jest Polska Misja Katolicka w Akwizgranie.

Wniosek końcowy:

Wyrażam przekonanie, że rozprawa ks. mgr. lic. Edmunda Druza TChr spełnia wszystkie wymagania stawiane rozprawie doktorskiej, które uzasadniają postawienie wniosku o dopuszczenie go do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Poznań, 14.05.2023 rok.